

گزیده ای از معیارهای گزینش مدیران در مذهب شیعه

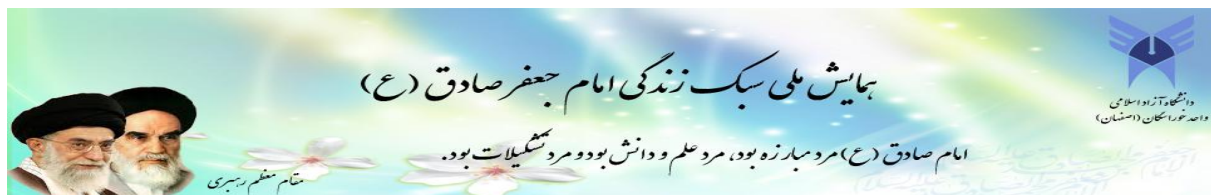
نسیم ترابی، آرزو عرفان، معصومه نقدی، نزهت الزمان مشفق¹

چکیده

انتخاب مدیران و کارگزاران اصلح در هر سازمانی دارای اهمیت بسیار می‌باشد. به منظور رسیدن به این مهم، معیارهایی وجود دارد تا مدیران و کارگزاران با آن معیارها سنجیده و ارزیابی شوند. با توجه به حجیت کلام معصوم (ع)، در این مقاله سعی شده است معیارهای مدیران جامعه اسلامی از منظر امام صادق استخراج شده است و ارائه گردد. معیارهای به دست آمده، در دو دسته معیارهای تخصصی و ارزشی دسته‌بندی شده است. در حالی که معیارهای تخصصی برانجام موفقیت‌آمیز شغل دلالت دارند، معیارهای ارزشی به ابعاد هنجاری عملکرد مدیران می‌پردازد.

کلید واژه‌ها: امام صادق (ع)، مدیر، معیارهای تخصصی، معیارهای ارزشی.

مقدمه

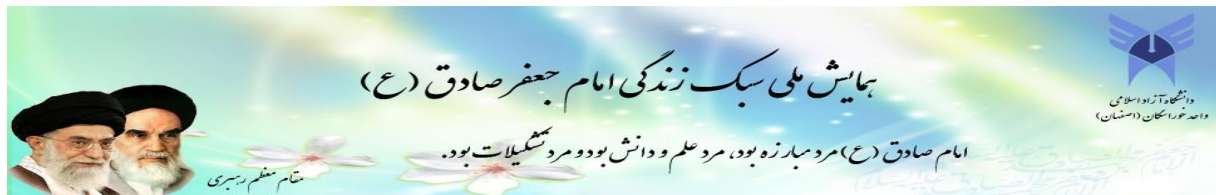
آنچه باعث سعادت جامعه می‌شود، شایستگی و جامع شرایط بودن مدیران و کارگزاران آن جامعه است. در سازمان‌ها نیز موفقیت سازمان در رسیدن به اهداف و مأموریت‌های سازمانی منوط به وجود داشتن، مدیرانی کاردان و لایق می‌باشد. از این رو باید معیارهایی برای سنجش افراد و انتخاب ایشان در نظر گرفته شود. مسلماً معیارهای سنجش در هر جامعه باید متناسب با ارزش‌ها و جهان‌بینی آن جامعه تعریف شود. در جهان‌بینی اسلامی، هم این جهان و هم جهان آخرت مورد توجه است و هدف صرفاً تولید بیشتر نیست بلکه هدف نهایی تعالی انسان و رسیدن او به جایگاه خلیفه خدا بر روی زمین می‌باشد.

در مدیریت اسلامی، بهترین مرجع برای یافتن معیارهای مناسب سنجش افراد، سخن معصومین(ع) می‌باشد. سخنان امام صادق(ع)، یکی از این منابع ارزشمند برای نیل به این هدف می‌باشد زیرا سخن آن حضرت به دلیل معصوم بودن ایشان خالی از خطا و لغزش است. در این مقاله سعی شده است معیارهای مدیران برتر از نظر امام صادق(ع) استخراج شده و ارائه گردد.

معیارهای تخصصی: این دسته از معیارها، برای انجام موفقیت‌آمیز شغل لازم است. این معیارها معمولاً

بین مدیریت اسلامی و مدیریت غربی مشترک است. معیارهایی نظیر تقسیم کار، تفکر، بهره‌گیری از افراد توانا

و ...

معیارهای ارزشی: این دسته از معیارها شامل مجموعه‌ای از رفتارهای قابل قبول جوامع انسانی می‌باشد

که در اکثر جوامع ممکن است قابل قبول باشد و به نام ارزش‌های جهانی نیز شناخته می‌شوند. مانند خداجویی

و بندگی خدا، عدالت محوری، زیبایی و آراستگی ظاهر و ... (آقاجانی، ۱۳۸۵).

۱. خصوصیات و معیارهای تخصصی:

۱-۱. قاطعیت در اجرای عدالت

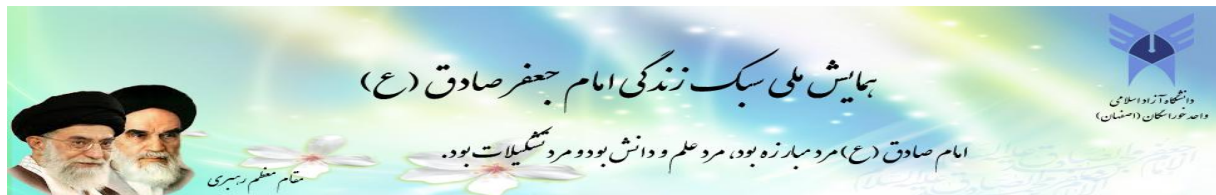
اساساً یک مدیر عادل، همزمان با اجرای عدالت در تمام ابعاد آن، ناچار است برای اجرای عدالت با مفسدان اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مروجان فساد، فحشا و بی‌بندوباری، بر هم‌زندگان عزت و استقلال کشور و سایر موانع عدالت مقابله کند (پاک نیا، ۱۳۸۸).

آری در سایه مدیریت مدیران عدالت محور، باید اهل تقوا و انسانهای پاکدامن، در آسایش زندگی کنند و خائنان و افراد آلوده‌دامن در هراس به سر برند. به همین سبب، صادق آل محمد (ع) می‌فرماید: «حَدَّثَ يُقَامُ لِلَّهِ فِي الْأَرْضِ أَفْضَلُ مِنْ مَطَرٍ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً؛ اجرای یک مورد حد برای خدا در زمین بهتر از باریدن چهل روز باران خواهد بود.» (پاک نیا، ۱۳۸۸).

۲-۱. تشویق به تفکر

کاربرد روش عقلانی در نظام فکری اسلام، جایگاه مهمی دارد. به کارگیری قدرت عمل و تفکر، ابزاری برای معرفت صحیح و هدایتگر انسان به سوی پیشرفت و تعالی است. آن حضرت در سیره رفتاری و عملی خود، ارزش والایی برای

^۱. وسائل الشیعه، ج ۲۸، ص ۱۳

اندیشه و تفکر قابل بود و زیباترین و رساترین سخنان را درباره ارزش تعقل و تفکر در مسائل دینی بیان فرموده است (نشریه مشعل).

۳-۱. بهره گیری از افراد توانا

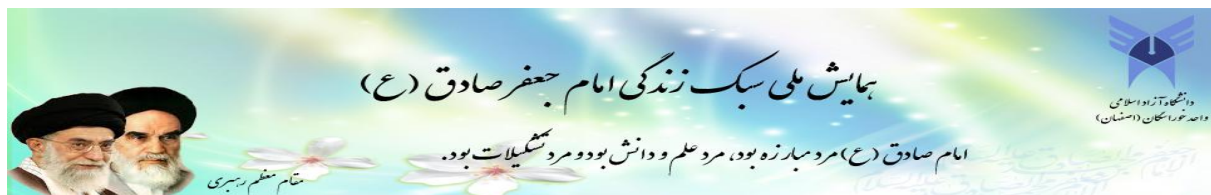
ششمین اختر تابناک آسمان ولایت و امامت، با ارزیابی قابلیت ها و توانمندی های شاگردان خود، برخی از آن ها را برای پاسخ به سوالات و گفت و گوهای علمی پرورش داده بود. به عنوان مثال، در مباحث اعتقادی و کلام به ویژه مسائل امامت، افراد ممتاز و برگزیده ای همچون هشام بن سالم، هشام بن حکم، حران بن اعین و ... را تربیت کرده بود و به موقع از آنها استفاده می کرد (نشریه مشعل).

۴-۱. ارتباط با نسل جوان

در تربیت اسلامی، هدایت و تربیت نسل جوان اهمیت ویژه ای دارد. نوجوان، قلبی پاک و روحی حساس و عاطفی دارد. ارزش دادن به شخصیت بهترین شیوه ارتباط با اوست. شیوه رفتاری امام صادق (ع) با جوانان و دستور عمل های آن حضرت برای جوانان و نحوه برخورد با آنان، بهترین راهکار برای حل مشکلات و معضلات این قشر است (نشریه مشعل).

۵-۱. دور اندیشی

آدم عاقل در هر کاری که می خواهد انجام دهد، کاملاً دقت و تأمل می کند و جنبه های مثبت و منفی آن را در نظر می گیرد و میان احتمال موفقیت و شکست، مقایسه عاقلانه می کند و می سنجد که از چه راه باید اقدام کرد و اگر در اوائل و مقدمات کار شکست خورد و خواست منصرف شود، چگونه باید از آن کار دست بکشد و چنانچه در این افکار و اندیشه ها، خود را وامانده یافت، از نظریات و تجربیات دیگران نیز استفاده می کند. بعد از همه اینها اگر صلاح بود، در آن کار اقدام می کند و گرنه خودداری می نماید (حکیم، ۱۳۶۹).

قِفْ عِنْدَ كُلِّ أَمْرٍ حَتَّى تَعْرِفَ مَدْخَلَهُ مِنْ مَخْرَجِهِ، قَبْلَ أَنْ تَقَعَ فِيهِ فَتَنْدَمَ^۱.

در هر کاری تأمل کن، تا راه ورود و خروج آن را بدانی، پیش از آنکه در آن کار اقدام کنی و پشیمان شوی.

۶-۱. تقسیم کار

شخص مدبر کسی است که برای انجام و اداره امور خویش، برنامه ای تنظیم کند و طبق آن برنامه عمل نماید. کارها عموماً به دو دسته تقسیم می شوند: کارهای مهمی که شخصاً باید انجام داد، در غیر این صورت مختل می شوند و امور دیگر که دخالت شخص در آنها چندان لازم نیست. اگر برنامه و تقسیم کار نباشد، مشکل است که انسان بتواند تمام کارهایش را به تنهایی انجام دهد و به خوبی به پایان برساند (حکیم، ۱۳۶۹).

بَاشِرُ كِبَارِ أُمُورِكَ بِنَسِيكَ، وَ كِلُّ مَا سَفَلَ إِلَى غَيْرِكَ^۲.

کارهای بزرگ را، خود انجام ده و کارهای جزئی و کوچک را به دیگران واگذار.

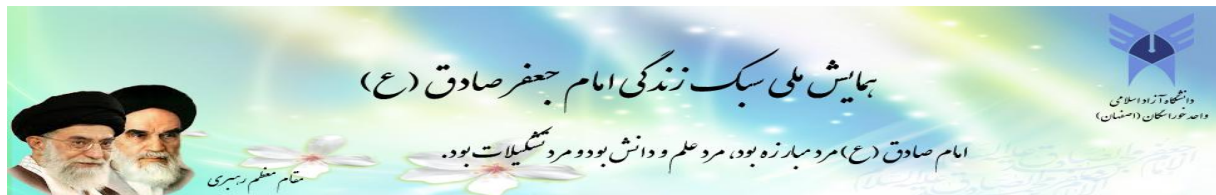
۷-۱. وقت شناسی

وقت یعنی فرصتها؛ ساعت ها و شب و روز و به طور کلی، سال های عمری که در هر اختیار هر انسانی قرار می گیرد. شناختن وقت، یعنی اهمیت وقت و آثار درخشان بهره مندی از وقت و راه صحیح استفاده از وقت را بشناسیم و حداکثر استفاده را در جهت سعادت دنیا و آخرت خود و جامعه، از آن ببریم. وقت را بشناسیم؛ یعنی به ارزش فوق العاده آن توجه کنیم و آن را به رایگان از دست ندهیم، و از لحظه لحظه آن بهره های جدی بگیریم (عبد دوست محمد اجتهادی، ۱۳۸۶).

امام صادق (ع) فرمود:

^۱. تحف، ص ۳۰۴

^۲. وافی، ج ۱۰، ص ۱۶

لَيْسَ شَيْءٌ أَغْزَى مِنْ قَلْبِكَ وَوَقْتِكَ؛

هیچ چیزی عزیزتر از روح و وقت تو نیست.

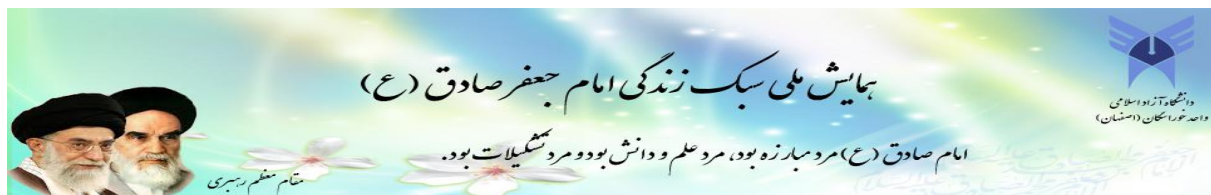
۸-۱. شدت عمل

حد و مرز رفق تا کجاست؟ آیا در همه موارد و به صورت مطلق، استفاده از این شیوه توصیه می‌شود؟ آیا استفاده حداکثری از نرمش، در همه موارد موجب سوءاستفاده دیگران نمی‌شود؟

در جواب باید گفت: استفاده از نرمش هیچ‌گاه به صورت مطلق توصیه نمی‌شود و نباید در همه موارد و موقعیت‌ها مورد استفاده قرار گیرد، بلکه در نظر گرفتن شرایط و موقعیت‌ها ضروری است. اساساً تکریم انسان به این نیست که همیشه مورد لطف و مرحمت واقع شود، بلکه در مواردی به صلاح او و یا مجموعه انسانی است که با تندی و شدت با او برخورد شود. به عبارت دیگر، رهبری کریمانه دو کفه دارد که معمولاً یکی از دیگری سنگین‌تر بوده و دارای رُجحان است و آن عبارت است از: نرمش حداکثری. اما کفه دیگر آن، شدت عمل است که در موارد ضروری و معمولاً به ندرت از آن استفاده می‌شود. این شیوه (شدت عمل) فرع بر نرمش حداکثری بوده و استفاده از آن در مواقعی خاص، متعین است. به بیان دیگر، اصل اولی در برخوردها، نرمش حداکثری است و اجرای اصل نیاز به دلیل و تعیین موقعیت ندارد. اما شدت عمل فرع و خلاف اصل است. بنابراین، اعمال آن نیاز به دلیل و تشخیص صحیح موقعیت دارد. باید موقعیت‌های شدت عمل به درستی شناسایی شود (آقا پیروز، ۱۳۹۰).

اصل در اسلام و سیره معصومان علیهم‌السلام رأفت و نرمش است. آنان با سخت‌ترین، متعصب‌ترین، و جاهل‌ترین دشمنان نیز مواجه می‌شدند، اما همواره با رفق، عفو، گذشت و برخوردهای ملایم و به کمک دلیل و برهان و پند و اندرز و جدال نیکو و تحمل تمام مشکلات، عقل و روح و جان افراد را در جبهه فکری، فرهنگی، روحی و اخلاقی،

^۱. لای الاخبار، ج ۱، ص ۱۶

تسخیر می کردند و در این زمینه، خود نیز با شخصیت معنوی و الهی خویش به عنوان الگوی شایسته انسانی مطرح می شدند (آقا پیروز، ۱۳۹۰).

مجازات خوب است، چه مجازات خدایی باشد و چه مجازات قانونی. زیرا اگر قرار باشد هر کس هر چه می خواهد انجام دهد و کاری به او نداشته باشند و معترض او نشوند و او را به سزای اعمالش نرسانند در نتیجه آدم بدطینت سوء استفاده می کند و فرصتی به دست او می آید که هر جنایت و خیانتی را مرتکب شود. ولی وقتی که انسان متوجه شد، اعمال او بررسی می شود و کارهای او تحت نظر قرار می گیرد، شخص خائن و جانی را تعقیب می کنند و او را در برابر کارهای خلافش مجازات می کنند. مواظب اعمال خود می شود و به اصطلاح خود را جمع می کند و دست به هر کاری نمی زند. در نتیجه به کسی ظلم نمی کند و مردم از شر او ایمن خواهند بود (حکیم، ۱۳۶۹).

از امام صادق (ع)؛ پیامبر اکرم (ص) فرموده اند:

مَنْ خَافَ الْقِصَاصَ كَفَّ عَنْ ظُلْمِ النَّاسِ^۱.

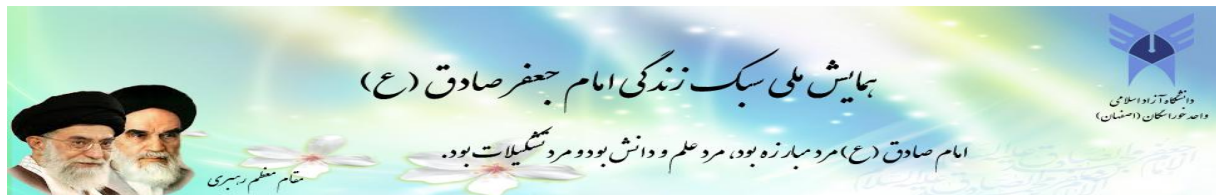
کسی از مجازات و کیفر بترسد، از ظلم کردن به مردم خودداری می کند.

۲. خصوصیات و معیارهای ارزشی:

۲-۱. خداجویی و بندگی خدا

مطابق این مبنا، اساس تربیت اخلاق اسلامی، باور به وحدانیت خداوند و بندگی اوست، زیرا اخلاق فاضله در ثبات و دوام خود نیاز به ضامنی دارد که از آن حفظ و حراست کند و این ضامن چیزی جزو توحید و بندگی خدا نیست. در واقع تنها دژ محکمی که می تواند انسان را از هر گونه خطا و لغزش و ردیلت های اخلاقی باز دارد، دژ توحید و بندگی

^۱. اصول کافی، جلد ۲، ص ۳۳۵

خواست. تلاش تمام انبیا این بوده است که با گشودن راه بندگی خدا انسان ها را به غایت تربیت سوق دهند لذا در تربیت اخلاقی تقوا و زهد الهی، اصول و دستورالعمل هایی است که مطابق با فرمایشات امام صادق (ع) باید از آن تبعیت کرد و با به کارگیری روش هایی همچون: مراقبه و محاسبه نفس، خوف و رجاء، انجام واجبات و ترک محرمات و ... به آن رسید (فرمehینی فراهانی و همکاران، ۱۳۸۸).

۲-۲. روش مراقبه و محاسبه نفس

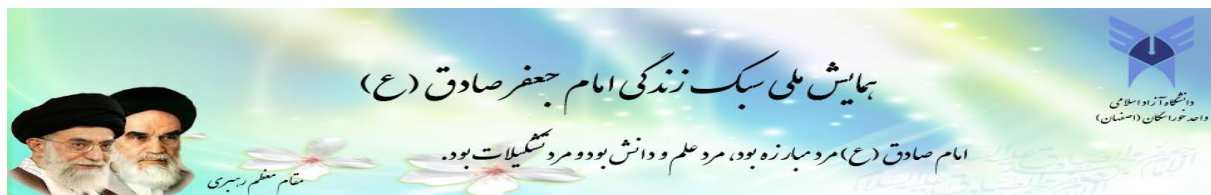
یکی از روش های مهم خودسازی، حساب رسی از خود است این که انسان به حساب رسی نفس خویش بپردازد از سفارش های امام صادق (ع) است. امام می فرمایند- از هوی و هوس های خود بپرهیزید، همچنان که از دشمنان خود بپرهیز می کنید. و یا می فرمایند - بر هر مسلمانی که ما « ائمه » را می شناسد، واجب است که کارهای شبانه روز خود را به وجدان خود عرضه کند. و محاسب خود باشد اگر در اعمال خود کار نیکی دهید آنرا بیشتر نماید و اگر گناهی دید از آن توبه کند، تا روز قیامت خوار نگردد (فرمehینی فراهانی و همکاران، ۱۳۸۸).

۲-۳. عدالت محوری

از اوصافی که می توان برای یک مدیر مومن و شایسته مطرح کرد، اهتمام به عدالت اجتماعی و عدل محور بودن اوست. این واژه مقدس که در قرآن کریم و متون روایی اسلامی به طور گسترده مطرح و بر فراگیر بودن آن تاکید شده است، مفهومی پر بار، امید آفرین و نشاط انگیز دارد (پاک نیا، ۱۳۸۸: ۲۱).

امام صادق (ع) درباره الگوی مدیران حکومت اسلامی یعنی حضرت محمد (ص) می فرماید: آن بزرگوار چنان عدالت را در برنامه های مدیریتی خود به مرحله عمل در آورده بود که حتی لحظات خود را در جلسات عمومی در میان حاضران تقسیم می کرد و در نگاه خودش تبعیض بین افراد قائل نبود (عاملی، ص ۱۲).

۲-۴. امانتداری و راستگویی

از مهمترین نیازهای مهم عصر ما در میان آحاد جامعه بویژه متولیان امور حکومتی تقویت و ترویج خصلتهای زیبای امانتداری و راستگویی است. زیرا فراگیر شدن پدیده دروغ، خیانت، دورویی و نفاق در جامعه آثار و تبعات منفی و ناشایستی دارد و لازم است که در عزل و نصب های مدیران، این ویژگیها با کمال جدیت پی گیری شده و تشویق و تنبیه افراد بطور شفاف با این معیارهای پسندیده انجام شود (پاک نیا، ۱۳۸۸).

امام صادق (ع) در بیان معیار انتخاب افراد می فرماید: به نماز و روزه افراد فریفته نشوید چه بسا که شخصی به نماز و روزه عادت کرده و ترک آن برایش وحشت آور و آزاردهنده است، اما در گزینش افراد راستگویی و امانتداری آنان را مورد توجه قرار داده و معیار سنجش شخصیت او به حساب آورید^۱.

پستهای دولتی در حکومت اسلامی امانتهایی بس حساس و ارزشمند هستند و خداوند متعال در قرآن کریم فرموده است: خداوند متعال به شما فرمان می دهد که امانت ها را به اهلش بسپارید. بنابراین ویژگی امانتداری و راستگویی باید در اوصاف مدیران جامعه اسلامی با تمام وجود دنبال شود و منصبهای حکومتی بعنوان امانت هایی گرانسنگ به اهلش واگذار شود (پاک نیا، ۱۳۸۸).

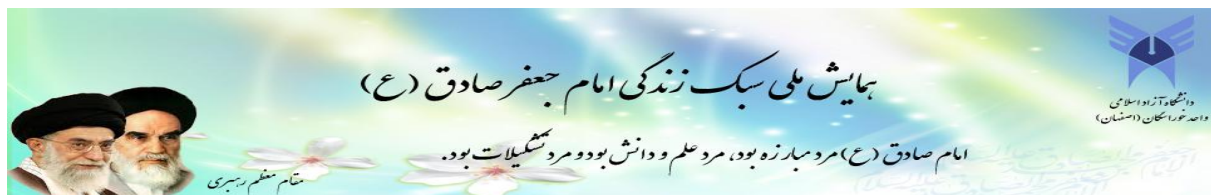
امام صادق (ع) فرمود:

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ، وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبُرِّ وَالْفَاجِرِ^۲.

همانند خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نکرد مگر این که دو صفت راستگویی و حفظ امانت، خواه صاحب امانت نیکوکار باشد یا بدکار، جزء برنامه شریعتش بود. (عبد دوست، محمد اجتهادی، ۱۳۸۶)

^۱. سوره نساء، آیه ۸

^۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۴

۲-۵. قدردانی از خدمات دیگران

تشکر و قدردانی از خدمت گزاران و صاحبان حق، گاهی با زبان و احترام ظاهری است، گاهی با عمل و خدمات متقابل و زمانی با کمک و حمایت های بی دریغ و بدون چشم داشت. تشکر از هر کس، باید به تناسب شخصیت و موقعیت او انجام شود (همان منبع).

کمترین حد تشکر آن است که برخوردها، پر محبت و صمیمی و به دور از هر گونه آزار و رنجش باشد. عالی ترین تشکر آن است که در برابر خوبی افراد، چند برابر خوبی کرد و خوبی آنان را در زبان و عمل، به بهترین وجه جبران نمود (عبد دوست، محمد اجتهادی، ۱۳۸۶).

امام صادق (ع) فرمود: أَشْكُرُ مَنْ أَنْعَمَ عَلَيَّ^۱.

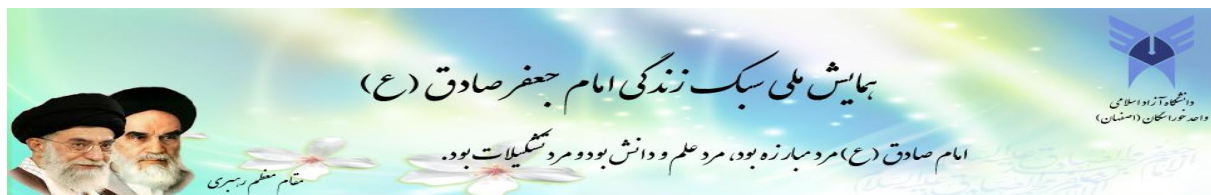
از آن کسی که به تو نعمت رسانده، تشکر کن.

۲-۶. وفای به عهد

واژه عهد که در فارسی به آن پیمان، قول و وعده می گویند، نوعی قرار داد است که بین دو نفر، یا دو گروه، یا چند نفر و چند گروه، یا بین امت و امام بسته می شود که اگر به طور مشروع و صحیح باشد، حتماً باید به آن پای بند بود (همان منبع).

وفای به وعده و عهد و پیمان هم چون شیرازه ای است که روابط اجتماعی، سیاسی و .. را محکم نگه می دارد.

^۱. تحت العقول، ص ۴۱۶

متأسفانه این اصل بزرگ، در جامعه ما کم رنگ و ضعیف شده و بسیاری خیلی ساده و راحت به پیمان شکنی پرداخته، چنین خلاف بزرگی را یک امر عادی تلقی می کنند؛ غافل از این که گناه بزرگی مرتکب شده اند (عبد دوست، محمد اجتهادی، ۱۳۸۶).

امام صادق (ع) فرمود:

عِدَّةُ الْمُؤْمِنِ أَخَاهُ نَذْرٌ لَا كَفَّارَةَ لَهُ، فَمَنْ أَخْلَفَ فَبِخْلَفِ اللَّهِ بَدَأُ، وَ لِمَقْتِهِ تَعَرَّضَ^۱؛

وعده مؤمن به برادر دینیش هم چون نذر است که کفاره ندارد و کسی که به آن وفا نکند، به مخالفت با وعده خدا برخاسته و خود را در معرض غضب خدا قرار داده است.

همچنین فرمودند:

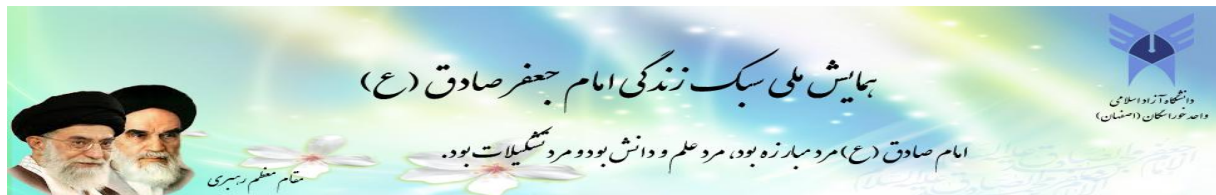
ثَلَاثَةٌ لَا عُذْرَ لِأَحَدٍ فِيهَا: أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبُرِّ وَالْفَاجِرِ، وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبُرِّ وَالْفَاجِرِ، وَ بَرُّ الْوَالِدَيْنِ بُرِّينِ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ^۲؛

سه کار است که برای هیچ کس در مورد آن، عذر و بهانه پذیرفته نخواهد بود: دادن امانت به صاحبش، خواه نیکوکار باشد یا بدکار؛ وفای به عهد، خواه آن عهد با شخص نیکوکاری باشد یا شخص بدکاری و نیکی به پدر و مادر، خواه آنان نیکوکار باشند یا بدکار.

۲-۷. زیبایی و آراستگی ظاهر

روان شناسان گفته اند: انسان دارای چهار بعد روحی است: حس زیبایی، حس نیکی، حس دانایی و حس مذهبی باید همه این حس ها به صورت صحیح اشباع شود. از نظر علمی، اگر به حس زیبایی توجه نگردد، قطعاً آثار بدی را به دنبال خواهد داشت (عبد دوست، محمد اجتهادی، ۱۳۸۶).

^۱. اصول کافی، ج ۲، ص ۳۶۳
^۲. خصال صدوق، ج ۱، ص ۶۶

امام صادق (ع) فرمود:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يُنْفِقُ فِي الطَّيِّبِ أَكْثَرَ مِمَّا يُنْفِقُ فِي الطَّعَامِ؛

رسول خدا (ص) برای مصرف عطر و بویهای خوش، بیش تر از غذا هزینه می کرد.

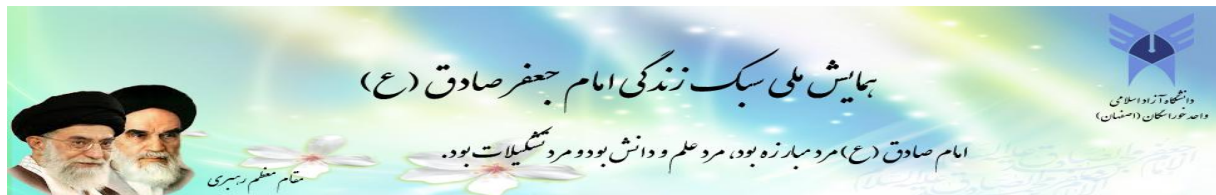
۲-۸. نرمش و رفق

در معنای «رفق» گفته شده که «رفق» (به کسر)، ضدّ «عُنف» و به معنای مدارا و ملایمت است و «رفیق» را نیز به ملاحظه مدارا و ملایمت، «رفیق» می گویند. همچنین «رفق» را به تعامل از روی لطف و نرمش هم معنا کرده اند که در مقابل آن، واژه «عُنف» قرار دارد. عُنف به معنای خشونت و شدت است. در زبان فارسی، رفق را به سازگاری و نرم خویی تعبیر می کنند (قرشی، ۱۳۶۷؛ مصطفوی، ۱۳۸۵).

آثار و پیامدهای نرمش و رفق: نرمش و رفق با مردم آثار مثبت و برکات فراوانی دارد که با مراجعه به منابع اسلامی، می توان آنها را احصا نمود. برخی از آثار و پیامدهای مثبت نرمش و رفق عبارت است از: دستیابی به خواسته ها، فائق آمدن بر مشکلات و تسهیل روابط اجتماعی (آقا پیروز، ۱۳۹۰).

اصولاً بدون در پیش گرفتن رفتار نرم و همراه با نرمش و رفق با مردم، رهبری و نفوذ در مردم، به ویژه نفوذ در دل ها و جان های آنان، امکان پذیر نیست. در مقابل، از طریق نرمش و رفق با مردم می توان در دل و جان آنها نفوذ کرد و به مقاصد و خواسته های خود دست یافت. این مسئله درباره ارتباط میان رهبر و پیروان، مصداق بارزتری دارد؛ به این معنا که رهبر در صورتی می تواند در دل و جان زیردستان و پیروان خود نفوذ کند و عملکرد و رفتار آنها را تحت تأثیر قرار دهد که در برخورد با آنان همواره برخوردی ملایم و همراه با نرمش داشته باشد (همان منبع).

^۱. فروع کافی، جلد ۶، ص ۵۱۱

رهبر سازمان در صورتی می‌تواند به اهداف و نتایج موردنظر دست یابد که رفتارش با کارکنان سازمان و زیردستان، خردمندانه و همراه با نرمش و رفق باشد که در این صورت، آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در آنان، انگیزه لازم برای همکاری و همیاری با رهبر را به وجود می‌آورد (مجلسی، ۱۴۲۳ ق).

امام صادق (ع) نرمش و رفق را سبب ارجمند شدن، و خشونت و تندخویی را سبب خوار شدن دانسته، می‌فرماید: «إِنْ شِئْتَ أَنْ تُكْرَمَ فَلِنْ، وَ إِنْ شِئْتَ أَنْ تُهَانَ فَأَخْشِنْ»؛ اگر می‌خواهی گرامی باشی نرم‌خو باش، و اگر می‌خواهی خوار شوی خشن باش (تعمیمی آمدی، ۱۳۳۷ ق).

نرمش و رفق علاوه بر اینکه در تسهیل ارتباطات مؤثر است و می‌تواند از بروز بسیاری از مشکلات و مسائل در تعامل میان رهبر و زیردستان جلوگیری کند، همچنین می‌تواند به عنوان یک راه‌حل اساسی برای حل و فصل بسیاری از مشکلات به وجود آمده، در روابط و تعاملات اجتماعی در نظر گرفته شود. حضرت علی (ع) یکی از آثار و پیامدهای مثبت نرمش و رفق در معاشرت با مردم را، از بین بردن مشکلات اجتماعی و دعوای و نزاع‌های به وجود آمده در میان مردم می‌دانند: «الرَّفْقُ يُؤَدِّي إِلَى السَّلَامِ»؛ مدارا و ملایمت به آشتی می‌انجامد (همان منبع).

نتیجه‌گیری

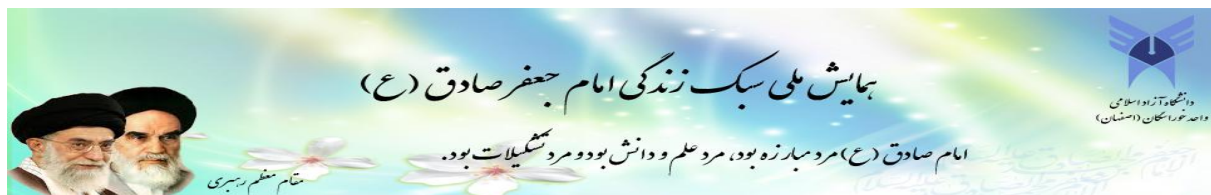
کلام و سیره معصومین (ع)، درس زندگی سعادت‌مند در این دنیا و رستگاری آخرت برای انسان

است. همان‌طور که در معیارهای استخراج شده مشاهده شد، معارف اهل بیت فقط به یک بعد انسان

توجه نمی‌کند بلکه انسان را در تمام ابعاد وجودی رشد می‌دهد. براین اساس می‌توان چنین نتیجه‌گیری

نمود که در رویکرد اسلامی، نظامی جامع و کامل همه جانبه در مقام تعریف ویژگی‌های مدیران است که

ابعاد ارزشی و تخصصی را بصورت همزمان پوشش می‌دهد.

منابع

- قرآن کریم
- آقا پیروز، ع. (۱۳۹۰)، رهبری در مدیریت اسلام، اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، سال اول، شماره ۳، صفحه ۹۱-۱۱۶.
- آقاجانی، آ. (۱۳۸۵)، تبیین ویژگی‌های مدیران از دیدگاه حضرت علی (ع) از نهج البلاغه، نشریه پژوهشی آموزشی و اطلاع‌رسانی، ش ۲۴.
- آموزه‌های تربیتی از منظر امام صادق (ع)، نشریه کارکنان صنعت نفت ایران: مشعل، شماره ۶۰۷
- پاک‌نیا، ع. (۱۳۸۸)، مهم‌ترین ویژگی‌های مسئولان از دیدگاه امام صادق، مبلغان، ش ۱۲۰: ص ۲۱.
- تمیمی آمدی، ع. (۱۳۳۷ق)، غررالحکم و دررالکلم، محمدعلی انصاری قمی، تهران
- حکیم، م. ت. (۱۳۶۹)، درس‌هایی از مکتب امام صادق (ع)، نشر فرهنگ اسلامی، چاپ هفتم.
- فرمهبینی‌فرهانی، م.؛ میرزا محمدی، م. ح.؛ امیرسالاری، ع. (۱۳۸۸)، بررسی تربیت اخلاقی از منظر امام صادق (ع) (مبانی، اصول و روش‌های تربیتی، دانشور، رفتار، تربیت و اجتماع.
- قرشی، ع. ا. (۱۳۶۷)، قاموس القرآن، قم، دارالکتب
- عاملی، ح.، مسائل الشیعه، موسسه آل بیت، ج ۲۷: ص ۱۲.
- عبد دوست، م.، محمد اجتهادی، م. (۱۳۸۶)، آموزه‌های اخلاقی - رفتاری امامان شیعه (ع)، دفتر تبلیغات اسلامی، حوزه علمیه قم
- مجلسی، م. (۱۴۲۳ق)، بحارالانوار، بیروت، لجامعه الدرراخبار الائمه الاطهار علیهم السلام، دارالاضواء.

- مصطفوی، ح.، (۱۳۸۵)، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران: مرکز نشر آثار العلامة المصطفوی، ۱۴ جلدی.